

MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD
ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

Predmet br. IT-03-67-T

PRED PRETRESNIM VEĆEM III

U sastavu: sudija Jean-Claude Antonetti, predsedavajući
sudija Frederik Harhoff
sudija Flavia Lattanzi

Sekretar: g. Hans Holthuis

Datum: 3. oktobar 2008

TUŽILAC

protiv

VOJISLAVA ŠEŠELJA

JAVNI DOKUMENT S POVERLJIVIM DODATKOM

**ZAHTEV TUŽILAŠTVA ZA PRIHVATANJE PISMENE IZJAVE Dr VESNE
BOSANAC NA OSNOVU PRAVILA 92ter**

Tužilaštvo:

gđa Christine Dahl

g. Daryl Mundis

Optuženi:

Vojislav Šešelj

MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD
ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

TUŽILAC

protiv

VOJISLAVA ŠEŠELJA

Predmet br. IT-03-67-T

JAVNI DOKUMENT S POVERLJIVIM DODATKOM

**ZAHTEV TUŽILAŠTVA ZA PRIHVATANJE PISMENE IZJAVE Dr VESNE
BOSANAC NA OSNOVU PRAVILA 92ter**

I. Predmet ovog zahteva

1. Ovim zahtevom Tužilaštvo traži prihvatanje konsolidovane izjave dr Vesne Bosanac od 23. septembra 2008. na osnovu pravila 92ter Pravilnika. Ta konsolidovana izjava¹ se zasniva na pismenoj izjavi koju je ova svedokinja dala 1995. godine i na njenim prethodnim svedočenjima pred ovim sudom.

II. Osnovne informacije

2. Tužilaštvo je 4. aprila 2008. podnelo zahtev za izmenu spiska svedoka i spiska dokaznih predmeta (dalje u tekstu: Zahtev). Tužilaštvo je posebno tražilo da se dr Vesna Bosanac doda na spisak svedoka. Tužilaštvo je preciziralo da bi njena izjava prvenstveno omogućila da se ustanovi da su osobe čija su tela ekshumirana na Ovčari zapravo iste one osobe koje su srpske snage 20. novembra 1991. godine odvele iz vukovarske bolnice u kasarnu jugoslovenske vojske, a potom na Ovčaru gde su pogubljene tokom noći između 20. i 21. novembra 1991.

¹ Priložena u Dodatku A.

3. U tom istom Zahtevu tužilaštvo navodi da dodavanje dr Vesne Bosanac na spisak svedoka ne podrazumeva izmenu broja sati dodeljenih tužilaštvu za izvođenje dokaza. Tužilaštvo bi želelo da podnese izjavu dr Vesne Bosanac na osnovu pravila 92ter.
4. U svojoj Odluci od 16. juna 2008. godine, Veće je odobrilo zahtev tužilaštva za dodavanje dr Bosanac na spisak svedoka.
5. Veće je izjavilo da želi da dr Bosanac svedoči *viva voce* zato što može da svedoči o svojim kontaktima s brojnim licima iz vukovarske hijerarhijske strukture i o ključnom pitanju identifikacije lica prisutnih u bolnici kao lica pronađenih u masovnoj grobnici na Ovčari. Veće je dodalo da je dr Bosanac u jedinstvenom položaju da iznese značajne dokaze o događajima koji su se odvijali u Vukovaru i da, s obzirom na okolnosti, primena pravila 92ter ovde ne bi bila primerena.

III. Merodavno pravo

6. U pravilu 92ter Pravilnika navodi se, između ostalog, sledeće:
 - A) Pretresno veće može prihvatiti, delimično ili u celosti, svedočenje u obliku pismene izjave ili transkripta svedočenja [...] sv edoka datog u postupku pred Međunarodnim sudom, pod sledećim uslovima:
 - (i) da je svedok prisutan u sudnici;
 - (ii) da je svedok na raspolaganju za unakrsno ispitivanje i eventualno ispitivanje od strane sudija; i
 - (iii) da svedok potvrdi da pismena izjava ili transkript tačno odražava ono što je on rekao u izjavi i što bi izjavio u slučaju ispitivanja.
7. U svojoj prvoj odluci (dalje u tekstu: Prva odluka) koja se odnosi na objedinjeni zahtev tužilaštva na osnovu pravila 89(F), 92bis, 92ter i 92quater Pravilnika o

postupku i dokazima,² Veće je utvrdilo razne kriterijume za prihvatanje izjave na osnovu pravila 92ter Pravilnika.

8. Veće je, konkretno, navelo dva kriterijuma: ukazalo je na to da je u interesu pravde da svedoci koji su bliski optuženom ili čije izjave se odnose na neko od ključnih pitanja pokrenutih u Optužnici, svedoče *viva voce*.

IV. Diskusija

9. Kao prvo, dr Bosanac nije "insajder", osoba bliska Vojislavu Šešelju koja svedoči protiv njega.
10. Z atim, tačno je da je dr Bosanac svedok koji može omogućiti da se na sistematski način utvrdi da su osobe pronađene u masovnoj grobnici na Ovčari bile one osobe koje su 20. novembra 1991. godine bile u bolnici u Vukovaru. Kao što je Veće već istaklo, ovde je reč o jednom od ključnih pitanja.
11. Međutim, tužilaštvo iznosi sledeće primedbe:
12. Pre svega, identifikacija grupe zatvorenika odvedenih iz bolnice na Ovčaru kao grupe osoba pronađenih u masivnoj grobnici na Ovčari, u ovom predmetu jeste i biće vrlo parcijalno dokazana uz pomoć izvesnih svedoka koji su već svedočili ili će uskoro svedočiti:
- dr Strinović će uskoro potvrditi autentičnost spiska osoba identifikovanih u masovnoj grobnici na Ovčari;
 - nekoliko preživelih s Ovčare već je izjavilo pred Većem da su 20. novembra 1991. godine odvedeni iz bolnice na Ovčaru. Naveli su imena osoba koje su bile s njima i tabela u "Dodatku B" sadrži reference na neka od tih svedočenja;
 - mora se primetiti da su upravo ta imena navedena na spisku osoba identifikovanih u masovnoj grobnici na Ovčari, koji će predočiti dr Strinović.

² Odluka po objedinjenom zahtevu tužioca na osnovu pravila 89(F), 92bis, 92ter i 92quater Pravilnika o

13. D rugim rečima, kao što je navedeno u Zahtevu, dr Bosanac će sveobuhvatno i sistematski odgovoriti na to pitanje. Međutim, to ne znači da u ovom predmetu ne postoje nikakvi dokazi u vezi s tom tačkom. Taj ključni aspekt je već obrađen s nekoliko svedoka, mada samo parcijalno.
14. P retresno veće II je, posebno u predmetu *Tužilac protiv Mileta Mrkšića i drugih* (dalje u tekstu: Predmet u vezi s Vukovarom), u potpunosti utvrdilo da je identitet grupe zarobljenika odvedenih iz bolnice na Ovčaru i grupe osoba pronađenih u masovnoj grobnici na Ovčari isti. Nijedan od dva osuđenika u tom predmetu nije uložio žalbu u vezi s tom stavkom. To je, uostalom, jedan od elemenata koji su navedeni u zahtevu tužilaštva za formalno primanje na znanje, koji je podnet 26. septembra 2008.
15. U ovoj fazi, tužilaštvo ne ignoriše tvrdnju ovog Veća u pogledu toga da ono ima diskreciono pravo da prihvati iskaz na osnovu pravila 92ter. Tužilaštvo, uz dužno poštovanje zapravo izjavljuje da, u kontekstu prethodna dva paragrafa, konsolidovani iskaz dr Bosanac treba da bude prihvaćen na osnovu dotičnog pravila.
16. Š taviše, pismena izjava dr Vesne Bosanac na osnovu pravila 92ter ne odnosi se direktno na dela optuženog.³ U toj izjavi se nijednom ne pominje ime Vojislava Šešelja, niti pokreće pitanje članova SRS ili šešeljevaca: ostali aspekti pokrenuti u iskazu dr Bosanac na osnovu pravila 92ter odnose se uglavnom na postojanje oružanog sukoba i napada na civile. Međutim, ti elementi su takođe dokazani u Predmetu u vezi s Vukovarom.⁴ U kontekstu svih drugih predmeta u kojima je već doneta presuda pred ovim sudom, tužilaštvo je mišljenja da se ovde više ne radi o osnovnim pitanjima u smislu Odluke po objedinjenom zahtevu tužioca na osnovu pravila 89(F), 92bis, 92ter i 92quater Pravilnika o postupku i dokazima. Čini se

postupku i dokazima, 7. januar 2008, paragraf 39 i dalje.

³ Uz napomene da je na osnovu pravila 92ter dozvoljeno uvrštavanje u spis izjava i svedočenja čak i kada se odnose na dela i ponašanje optuženog.

⁴ Pri čemu je to da li su žrtve s Ovčare bile civili ili ne posebno pitanje.

takođe da bi primenom diskrecionog prava Veća ta pitanja mogla da budu rešena na osnovu pravila 92ter.

17. O sim toga, važno je napomenuti da je dr Bosanac pred ovim Međunarodnim sudom već četiri puta svedočila pod zakletvom.⁵ Ovde se takođe čini da zabrinutost u pogledu ekonomičnosti sudskog postupka ozbiljno govori u prilog prihvatanju njene konsolidovane izjave u okviru pravila 92ter.
18. O sim toga, treba primetiti da je svedočenje dr Bosanac u Predmetu u vezi s Vukovarem trajalo šest dana. S obzirom na vreme koje mu je dodeljeno za izvođenje dokaza u ovom predmetu,⁶ tužilaštvo bi teško moglo da pokrije sve stavke koje bi mogla da pokrene dr Bosanac. Međutim, pravilo 92ter je namenjeno upravo tome da omogući da se usaglase, s jedne strane, rokovi koji utiču na vođenje postupka uopšte i, s druge strane, potreba da se tužilaštvu omogući da predoči dokaze neophodne za potkrepljivanje optužbi, poštujući pritom prava optuženog koji ima punu slobodu da unakrsno ispita svedoke.
19. P rihvatanje konsolidovane izjave ove svedokinje, na osnovu pravila 92ter, zapravo bi omogućilo da se ne vraća na elemente o kojima je svedokinja već nekoliko puta dala iskaz. Tužilaštvo bi se tokom glavnog ispitivanja usredsredilo na različite dokumente pomenute u iskazu na osnovu pravila 92ter.⁷ Odbrana i sudije Veća bi onda imali vremena da postave eventualna korisna pitanja kako bi ispitali verodostojnost svedoka ili dopunili svoje informacije, uključujući informacije o svemu bitnom što se odigralo u Vukovaru. Tužilaštvo smatra da će to imati za posledicu racionalniju upotrebu vremena pred Većem i da bi trebalo dodatno da doprinese otkrivanju istine.
20. S obzirom na gorenavedeno, tužilaštvo želi da iznese dve konačne primedbe:

⁵ U predmetima MRK IT-95-13/1 (25, 26, 27, 28 i 31. oktobar 2005. i 4. april 2006. godine – prevod na B/H/S jezik transkripata od 28. i od 31. oktobra 2005. je u toku i biće dostavljen optuženom u najkraćem mogućem roku), MIL IT-02-54 (4. i 5. februar 2003. godine), DOK IT-95-13A-T (2. februar 1998. godine), IT-95-13-R61 (26. mart 1996. godine).

⁶ Nalog u vezi s vremenom koje je dodeljeno tužilaštvu na osnovu pravila 73bis Pravilnika o postupku i dokazima, D24784-D24782.

⁷ Tužilaštvo te dokumente nije priložilo iskazu na osnovu pravila 92ter, upravo da bi se o njima usmeno raspravljalo na sudenju pre nego što budu uvršteni u spis.

21. Kao prvo, optuženi je 29. aprila 2008. godine u svom odgovoru na zahtev tužilaštva za izmenu spiska svedoka, naveo sledeće: dr Vesna Bosanac je "važan svedok [...] i to ne samo kao svedok, već kao i lice protiv kojeg bi moglo i da se podigne optužnica za ono što je radilo u bolnici u Vukovaru".⁸ Zainteresovanost optuženog za dr Bosanac izgleda nije nikakva novost. Jedan svedok pred Ekspertskom komisijom Ujedinjenih nacija u prošlosti je naveo da ga je g. Šešelj pitao koliko je srpskih ranjenika dotična svedokinja ubila dok je radila u bolnici. Taj svedok je objasnio da ga je g. Šešelj takođe ispitivao u vezi s dr Bosanac.⁹
22. Ne upuštajući se u diskusiju o meritumu, tužilaštvo u ovoj fazi želi da istakne da su dr Bosanac u novembru 1991. godine uhapsile srpske vlasti. Doktoru Bosanac su te srpske vlasti zatvorile. Doktoru Bosanac su te srpske vlasti ispitivale. Doktor Bosanac je zatim puštena na slobodu.¹⁰ Valja primetiti da, koliko je tužilaštvo s tim upoznato, nije sudski gonjena. Da je postojao bilo kakav razlog za sudsko gonjenje, može se pretpostaviti da bi je srpske vlasti tada i gonile. Svedok VS-002, koji se ne može smatrati neprijateljski raspoloženim prema optuženom i koji je tokom sukoba od Vojislava Šešelja čak dobio kokardu,¹¹ izjavio je da ne veruje u priče koje su kružile o dr Bosanac.¹² Tužilaštvo ne želi da iznosi dodatne elemente o ovom zaštićenom svedoku, ali ovde je reč o pouzdanom mišljenju. Tvrdnja optuženog je očigledno pokušaj da se zastraši dr Bosanac, koja je 1992. godine nominovana za Nobelovu nagradu za mir.¹³
23. Kao drugo, optuženi će u svakom slučaju imati slobodu da unakrsno ispita dr Bosanac, čim njena pismena izjava na osnovu pravila 92ter bude prihvaćena. U vezi s tim, izbor optuženog da eventualno unakrsno ispita nekog svedoka, ne bi trebalo uzeti u obzir kao kriterijum kada je reč o pravilu 92ter. Vojislav Šešelj nije ovlašćen da menja Pravilnik o postupku i dokazima. Njegov stav u vezi s pravilom 92ter u ovom

⁸ Odgovor, strana 8.

⁹ Dodatak C, 0010-2580-0010-2586, strana 0010-2581, par. 3 (izgleda da je tužilaštvo ovaj dokument dobilo sa redigovanim delovima).

¹⁰ Vidi, između ostalog, predmet IT-95-13/1, 28. oktobar 2005. godine, T. 811.

¹¹ VS-002: T.6552-6553.

¹² VS-002: T.6465.

¹³ Uporedi, Dodatak D.

predmetu ne sme uticati na sprovođenje ove procedure. Važno je to da on ima pravo da unakrsno ispita svedoka. U ovom slučaju ga ima.

24. Tužilaštvo želi da ukaže Veću na to da je od dr Bosanac dobilo tri dodatna dokazna predmeta na srpskom jeziku. Po prijemu prevoda na engleski jezik podneće se zahtev za izmenu spiska dokaznih predmeta tužilaštva.

25. Na kraju, pod pretpostavkom da će pismena izjava dr Bosanac koja je priložena u Dodatku A biti prihvaćena na osnovu pravila 92ter, tužilaštvo traži od Veća da odobri brisanje imena sinova dr Bosanac, koja su navedena u poslednjoj rečenici prvog paragrafa. Radi se o privatnim informacijama koje se ne odnose na ovaj predmet.

Zaključak

26. U zaključku, tužilaštvo traži sledeće:

- prihvatanje konsolidovane izjave koju je dr Vesna Bosanac potpisala 23. septembra 2008. u skladu s pravilom 92ter, uz napomenu da tužilaštvo namerava da se tokom glavnog ispitivanja, uz pomoć svedoka, usmeno osvrne na različita dokumenta pomenuta u toj izjavi;
- odobrenje da se izbrišu imena sinova dr Bosanac, koja su navedena u poslednjoj rečenici prvog paragrafa, ukoliko pismena izjava koju je dr Vesna Bosanac potpisala 23. septembra 2008. bude prihvaćena u skladu s pravilom 92ter.

Broj reči /u originalu/: 2.271

/potpis na originalu/
Daryl A. Mundis,
viši zastupnik tužilaštva

/potpis na originalu/
Christine Dahl,
viši zastupnik tužilaštva

Dana 3. oktobra 2008.
U Hagu,
Holandija

[pečat Međunarodnog suda]

П-0367-Т
D10A-1/36903 T&E

10A/36903 T&E

DODATAK C

Lokacija za razgovore Komisije eksperata UN-a: KRVAVICA
6/ST/VV/2*6.3.94

ŠIFRA:

KOMISIJA EKSPERATA
ZAPISNIK O RAZGOVORU

PRISUTNI:

ADVOKAT: SHARON J. CROOKS
MENTALNO ZDRAVLJE: ALICE GEIS
PREVODILAC: BILJANA KUZMANOVIĆ
DRUGI: LISA CAPITANINI

PODACI O SVEDOKU:

IME: /redigovano/ KONTAKT: SLAVICA JERONČIĆ
DATUM ROĐENJA: 11. mart 1945. LEKARSKI CENTAR ZA LJUDSKA PRAVA
MESTO ROĐENJA: LABIN (blizu Splita) (058)565-073/520-046
NACIONALNOST: Hrvatica
VEROISPOVEST: katolkinja
POLITIČKA STRANKA: nijedna
PORODICA: H – preminuo/preminula 26. oktobra 1991; D(1965) - /redigovano/
D(1970) - /redigovano/; S(1972) - /redigovano/; D(1973) - /redigovano/ D(1975) -
/redigovano/ (nestao/nestala od novembra 1991); D(1985) - /redigovano/

RAZGOVOR:

Svedokinja je živela u Vukovaru 22 godine. Radila je u fabrici Borovo, a muž joj je radio kao autolakirer. Dana 2. maja 1991. od meštana je čula da su Srbi masakrirali neke policajce u Borovom Selu, udaljenom oko 5 km od Vukovara.

Dana 26. juna 1991. pristupila je na kratko vreme ZNG, Zboru narodne garde ili, skraćeno, gardistima. Njen sin im se pridružio ranije, ali ona je htela da on napusti ZNG zbog šuma na srcu, pa je dogovorila da im umesto njega ona pristupi. Delila je hranu Hrvatima i lokalnim Srbima. Noću je dežurala i bila na liniji fronta kod Adice u Vukovaru. Komandant joj je bio Miroslav Židov. Maskirnu zelenu borbenu uniformu je nosila do 15. novembra 1991. Do danas je pripadnik hrvatskog domobranstva.

Posle 15. novembra 1991. radila je u bolnici s dr Bosanac. Vukovar je pao 18. novembra 1991. Toga dana ulicama su se vozili četnici iz Petrove Gore objavljujući da će, ako se ne predaju, žene silovati, a muškarce pobiti. Ljudima koji su radili u bolnici je rečeno da se svi oni koji se kriju u svojim podrumima trebaju prijaviti u bolnici za evakuaciju u Šid, a odatle će moći da idu gde god hoće. Umesto u Šid, odvedeni su u kasarnu u Veleprometu, koja se pre rata koristila kao skladište. Sina su joj odveli u Stajićevo, a kad je pokušala da zaustavi njihovo odvajanje, lokalni Srbi su je tukli i nazivali pogrđnim imenima. Lokalni Srbi su nosili maskirne zelene uniforme i kape na kojima je pisalo "Petrova Gora", a ispod toga je pisalo "četnici". Izjavila je da je Petrova Gora deo Vukovara, odakle su bili borci četnici.

Starci koji nisu mogli da hodaju poslani su autobusima u Šid. Za transport su korišćeni plavosivi autobusi iz Čazme i autobusi iz Beograda.

Odveli su je Šešelju, zajedno s još troje drugih ljudi. Jedna žena je puštena kad se otkrilo da je Srпкиnja. U prostoriji su bila i četiri četnika iz Petrove Gore. Hteli su da doznaju šta se dogodilo s lokalnim Srbima. Šešelj ju je pitao da li je Srпкиnja, a ona je bila toliko uplašena da je odgovorila da ne zna. On ju je zatim pitao koliko ranjenih Srba je ubila dok je radila u bolnici, na šta je ona odgovorila da nije nikog ubila. Pitao ju je i za dr Bosanac.

Pitali su je da li nosi uniformu, a ona je slagala da ne nosi, ali na kraju je rekla istinu jer je čovek koji ju je doveo na ispitivanje znao da je nosi. Šešelj joj je dao kutiju cigareta, što je pokušala da odbije, ali on je insistirao. Uzela je cigaretu, a on joj je zatim sipao piće. Kad nije htela da pije, rekao joj je da nije otrovano, pa je uzela gutljaj. Odveli su je zatim u neku drugu prostoriju, gde je morala da čeka oko dva i po sata, dok su ispitivali dve druge žene. Četnicima je zatim rečeno da odvedu žene natrag u podrume u Veleprometu i da se žene i njihova deca ne smeju dirati, već ih treba ostaviti na miru. Prema proceni svedokinje, u tim podrumima se nalazilo oko 20.000 /kao u originalu/ ljudi. Kad se vratila u podrume oko 14:30 sati, rečeno joj je da nema mleka za ustašku decu.

U 05:40 sati 19. novembra 1991, izvela je napolje /redigovano/ jer je detetu bila muka. Dok je hodala /redigovano/ tri četnika su odvela A/redigovano/ u 05:50 sati. Videla je da A/redigovano/ plače i da ju je jedan od četnika udario nogom u butinu.

U neku prostoriju u Veleprometu odvela su je tri muškarca, za koje je rekla da su nosili veštačke brade, ali ona ih je uprkos tome prepoznala.

BORO ZUVANOVIĆ /kao u originalu/ – 39-41 godina, nizak, plave oči, ožiljak na desnom obrazu dug pet cm i veštački zubi. Ranjen je u ratu.

IVICA HUSNIK, zvani Iko – 28 godina, crna kovrdžava duga kosa i veštačka brada. Bio je visok, Hrvat, i sa svojim bratom je živeo preko puta svedokinje. Pre sukoba je imao svoj kafić na autobuskoj stanici. Brat mu se zvao Michael, zvani Faca. Imao je 29 godina.

PERO KRTINIĆ – radio je u istoj fabrici kao i ona. Radio je kalupe za cipele "lasts?" /kao u originalu/. Pero je imao 40 godina, bio je visok dva metra i debeo.

Tukla su je sva ta tri muškarca. Palili su joj levu nadlakticu cigaretama. Rekli su da će pobiti sve ustaše i njihovu decu. Udarali su je pesnicama, nogama i kundakom puške po glavi i polomili zube. Izgubila je svest od tog batinanja i kad se oko 22:00 časa osvestila, bila joj je otečena noga na kojoj su pokušali da joj naprave petokraku. Pretpostavljala je da je to bila rana od paljenja, ali ne seća se. Premestili su je u drugu prostoriju gde se nalazilo oko 860 hrvatskih zatvorenika iz Vukovara. U Veleprometu je provela ukupno 22 dana.

Dana 21. novembra 1991. rekli su joj da će da je odvedu Nenadu Žigiću, još jednom srpskom četniku, koji je pre rata bio načelnik policije, ali umesto toga odveli su je na streljanje. Odveli su je zajedno s njenim bratom Ljubom Pribudićem i Martinom Sabljicom (sada pokojnim) u ciglanu na Sajmištu (u blizini kasarne, gde su ih držali u Vukovaru). Odveli su ih oko 01:00 sati noću i do tamo su pešačili oko sat i po vremena. Po dolasku u ciglanu, doveli su ih do jedne velike jame u zemlji, koja je tu postojala još od pre Drugog svetskog rata. U jami je bilo mnogo leševa, možda 1,800. Njen brat je bio žestoko premlaćen (povređen bubreg i šest polomljenih rebara), bio je bačen u jamu i ostavljen jer se mislilo da je mrtav. U jami je proveo 24 časa, a nakon toga je ispuzao napolje i vraćen je u kasarnu Velepromet.

U toj ciglani se nalazio velik broj zatvorenika. Neke od žena su bile skinute do gola i silovane. Ona je morala da stoji na rubu jame i u nju gleda. U jami je bilo ljudi koji nisu bili mrtvi. Dok je stajala na rubu, stražari su joj iza leđa otvorili vatru i u jamu je palo mnogo ljudi.

Videla je kako je neki mladi Srbin pomogao njenom rođaku da pobegne iz jame tako što mu je dobacio svoj zeleni šinjel da se uhvati za njega i tako popne napolje. Nju je spasio Nenad Žigić, vođa četnika, kad ju je video na ivici jame. Pretpostavlja da ju je spasio jer je bio prijatelj njenog muža i brata. Smatra da je on izdavao naređenja jer su zatvorenike odvodili do njega, nakon čega bi ih skinuli do gola i ustrelili.

Bilo je veoma hladno, ali nije padao ni sneg ni kiša. Stajala je na ivici jame oko sat i po vremena. Setila se nekog sedamnaestogodišnjeg momka Ciganina, Zdravka, zvanog Edi. Optužili su ga da je snajperista, a kad je on to porekao, naterali su ga da proguta 12 metaka, zvanih "duge mine". On se zatim skinuo u donji veš i ustreljen je.

Sajtin Martin (65) i njegov sin (34) su skinuti u donji veš i svedokinja je čula kad su ih ustrelili. Kasnije im je prepoznata odeća, koja je doneta u kasarnu iscepana u komade. Neke od zatvorenika su naterali da jedu te komade odeće. I cipele su im tu donete.

Videla je devojkicu Viktoriju Hornjak, staru 19 godina (sada u Nemačkoj), koja je skinuta gola ispred kasarne Velepromet i koju je silovalo četiri ili pet srpskih rezervista pred velikim brojem drugih zatvorenika – bilo je to 22. novembra 1991, u 20:00 časova. Dok su je silovali, psovali su je i nazivali je "ustaškom majkom" /kao u originalu/. (Tog istog dana su joj iščupali i zube.) Silovali su je lokalni Srbi s veštačkim bradama, a neki od njih su nosili i perike. Silovana je jer je bila snajperistkinja u gardi. Ti muškarci su nosili maskirne uniforme i zelene uniforme bivše JNA. Srpkinje su takođe nosile uniforme s kokardama na levoj strani grudnog koša. Muškarci su ih nosili na kapama.

Nije prepoznala nikog od ubica u ciglani, ali seća se da su nosili zelene uniforme bivše JNA. U ciglani su je tukla ista tri muškarca koja su je i ranije tukla, Boro, Pero i Iko.

U ciglani je provela otprilike pola sata; udarali su je kundakom puške po levom obrazu. Lice joj je bilo otečeno i u modricama, a na levoj strani lica je imala ožiljak –

širio se od leve strane nosa prema levoj obrvi. Slomljeno joj je levo rame i još uvek pati od bolova u levoj ruci i levoj strani glave. I levi obraz joj još uvek otiče. Imala je problema sa štitnom žlezdom, što je, po njenom mišljenju, vezano za živce. Kad su je tukli u Veleprometu u toj prostoriji, nekim velikim kleštima za pravljenje potkovića iščupali su joj šest zuba i povredili desni. Izjavljuje da ima problema sa stavljanjem proteze. Zubar joj je pre stavljanja proteze morao da izvadi dva preostala zuba jer su se klimali. Ima problema i s očima, što, kako kaže, nije ranije imala.

Iz ciglane se vratila oko 03:00 sata s ista tri čoveka koja su je tukla. Boro je doneo džemper A/redigovano/ i rekao joj da su zaklali nju i svu njenu decu. Nije više ni za šta marila kad je to čula. Vratila se u kasarnu oko 04:00 sata i smeštena je u prostoriju u kojoj je bila pre batinanja. Prostorija je imala 36 kvadratnih metara, 6x6 metara, a u njoj je bilo oko 860 ljudi, koji su mogli samo da sednu, ali ne i da legnu. Tu je bila više od 20 dana – noću su izvodili ljude, koji više nikada nisu viđeni.

Jedne noći svi rezervisti (lokalni Srbi/četnici) su se napili i mladi vojnici (bivše JNA) odvezli su zatvorenike autobusom u vojnu kasarnu. Dva mlada vojnika, Muslimani iz Sarajeva, rekli su da im neće naneti nikakvo zlo, pa su im dali hranu i dopustili im da se operu. Zatvorenici nisu videli ni hleba ni vode 28 dana i nije im bilo dopušteno da se peru. Za mlade vojnike je bio zadužen neki čovek iz Beograda, Milorad, koji je bio veoma dobar prema zatvorenicima – donosio im je hranu, cigarete i ćebad. Svakog dana su dobivali sveže meso i imali peć da ga skuvaju.

Zatvorenici su morali da čiste dvorište u baraci, ali ona to nije morala da radi jer nije imala cipele. Izjavila je da joj je Milorad doneo cipele. U tom logoru je provela 14 ili 15 dana, i nisu je zlostavljali. Izjavila je da su je tokom dana ispitivali, ali da je nisu tukli. Zatvorenicima je bilo dopušteno da međusobno razgovaraju, što nisu smeli da rade u Veleprometu.

Tri dana kasnije stigli su četnici iz Veleprometa. Rekli su da su sastavili spisak svih njihovih imena i da će se vratiti u 01:00 sat noću i sve ih pobiti. Ti četnici su premlatili jednog mladog vojnika iz Sarajeva, Ismeta, i kasnije ga ubili u kasarni u Veleprometu. Taj vojnik je rekao Miloradu za tu pretnju i on je oko kasarne postavio stražu. Četnici su došli te noći, pucali su u kasarnu gde su bili zatvorenici i razbili neke od prozora. Izgleda da su lokalni četnici pod vođstvom Nenada Žigića hteli da zauzmu vojnu kasarnu pod kontrolom Milorada, gde se nalazilo mnogo mladih vojnika različitih nacionalnosti.

Odvedena je u Sremsku Mitrovicu negde pred Božić 1991. i puštena je dan ili dva pre Božića 1991. Ukupno je tu provela mesec dana.

Neki od stražara u Sremskoj Mitrovici bili su lokalni Srbi s veštačkim bradama. U Sremskoj Mitrovici su svako jutro izlazili napolje, dobili bi papir i bilo im je rečeno da napišu nešto protiv dr Bosanac. Ljudi su odbili da to urade jer nije uradila ništa loše. Ona je bila jedan od nekoliko lekara koji su ostali u bolnici u Vukovaru i lečila je ranjene s obe strane.

U Sremskoj Mitrovici se nalazio i njen rođak, kog su tu tukli. Nije to videla, ali čula je da ga biju. Njen rođak joj je rekao da je to uradio bivši komšija Zoran Stanković, zvani Kesega. Taj čovek je bio lokalni četnik i videli su ga maskiranog u kasarni. Bio je u drugačijoj uniformi i pokušao je da bije ljude, ali ljudi su ga prepoznali i kad je to rečeno Miloradu, više nije viđen.

Izjavila je da je videla kako četnici oko vrata nose niske s ušima hrvatskih muškaraca.

Posetio ju je bivši tehničar u bolnici, Ivan Kaluaz. Njenu kćerku /redigovano/ je silovao otac Ivanovog zeta Hasim Hekić, zvani Braco.

Ljude su sahranjivali i u peščanoj jami kod stare železničke stanice u Vukovaru. To mesto se nalazi ispod mosta u Ulici Ive Lole Ribara.

Kasarna u Veleprometu sastojala se od polukružnih metalnih zgrada oko središnjeg dvorišta (vidi grubu skicu svedoka). Na svakom kraju dvorišta nalazile su se zgrade od cigle. Jedna od tih zgrada od cigle bila je veličine deset metara sa šest ili sedam metara i u njoj se nalazio veliki sto na kom su bile mengele koje su četnici koristili za mučenje ljudi. Neke su terali da u mengele stave glavu. Svedokinju su u toj zgradi tukli i videla je kako druge muče tom spravom.

U prostorijama gde su držali zatvorenike nalazile su se željezne kofe za izmet, koji su stražari prosipali po zatvorenicima. Dvadeset i osam dana nisu dobivali ni hrane ni vode, ali, koliko je svedokinji poznato, niko od toga nije umro. Koliko je svedokinji poznato, jedino dete u kasarni bio je jedan dvanaestogodišnji dečak čijem ocu je bila odsečena glava, i kog su neki od četnika hranili.

Svoju kćer /redigovano/, koja se još uvek vodi kao nestala, poslednji put je videla u dvorištu Veleprometa.

POVERLJIVA PRAVNA ANALIZA

SVEDOČENJE: Da, spremna je da svedoči.

VERODOSTOJNOST: Bez obzira na to što postoje određene sumnje u vezi sa preterivanjem svedokinje u pogledu nekih pojedinosti, ona raspolaže s mnogo dragocenih informacija i bila bi prihvatljiv svedok u predmetu u vezi s Veleprometom ili pogubljenjima u vukovarskoj ciglani. Svedokinji je bilo teško da ostane usredsređena i događaje opisuje jedan po jedan i moguće je da je u nekim pogledima preterivala, npr. da nije bilo hrane ni vode 28 dana. To je bio dug (skoro pet sati) i težak razgovor. Bila je takođe usredsređena na svoju najmlađu kćer Alisu, kako je to na nju uticalo i kako je mogla da joj pomogne.

SUGESTIJE: Možda bi bilo korisno da se dalje ispita može li njen brat ili rođak, koji je preživio ciglanu, pružiti bilo kakve dodatne informacije. Svedokinja je bila veoma uzrujana zbog nestanka kćerke tako da tada nisu zatražena imena i lični podaci rođaka.

POTENCIJALNI POČINIOCI

ŠEŠELJ
BORO ZUVANOVIĆ
IVICA HUSNIK, ZVANI IKO
PERO KRTINIĆ
NENAD ŽIGIĆ
ZORAN STANKOVIĆ, ZVANI KESEGA

DRUGI POTENCIJALNI SVEDOCI

DR VESNA BOSANAC
/redigovano/ (brat svedokinje)
(rođak svedokinje)
VIKTORIJA HORNJAK

17-03-67-T

HA/ 36903 TER

DODATAK D

<http://www.amb-croatie.fr/actualites/vukovar-lemonde-bosanac.htm>

Aktuelnosti

Le Monde, 14.08.2004.

LJUDI NEPOZNATI U ISTORIJI

Žena iz Vukovara

Pedijatar u bolnici u hrvatskom gradiću, Vesna Bosanac je sve videla tog leta 1991. godine. Granate, prepune mrtvačnice, dolazak Srba. Šest godina kasnije, ona se vratila.

Još uvek sanja isti san. To je slika koja se kreće, usijana: napušten grad, sunce, tišina. I ona, sama u gradu, hoda među ruševinama.

Vesna Bosanac se vratila u Vukovar. Preuzela je svoju kancelariju, svoje mesto, ponovo na čelu bolnice na granici Hrvatske, kojom je rukovodila tokom tri meseca opsade i bombardovanja od strane saveznih i srpskih snaga, na samom početku rata u Jugoslaviji.

Direktorka bolnice odsutnim pogledom posmatra agoniju i mir posleratnog stanja u Vukovaru. Kosmopolitski gradić, koji je pre opsade brojao 45.000 stanovnika, prepолоvio se. | fotografija Didier Lefevre

Ova Hrvatica je vodila svoju ekipu, organizovala negu bolesnika i ranjenika, uzalud se obraćala poslanstvima zapadnih zemalja. Do pada grada, 18. novembra 1991. godine. Do tog čudnog dana kada je, iznenada, nastupila tišina.

Vratila se 1997. godine, kada je to područje predato hrvatskim vlastima. Ponovo je oformila ekipu lekara. S lekarima koji su poreklom Hrvati ili Srbi. Nekolicina, Srba i Hrvata, proživela je s njom ta tri paklena meseca, preživela divljanje paravojske i potpuno razoren grad, uništen kao što je to bio Dresden 1945. godine. Kao i Vesna Bosanac, neki su se vratili u Vukovar. Proganjani, kao i ona, slikom mrtvih.

Bolnica je potpuno obnovljena. Vidi se kako izranja, besprekorna, između nekoliko novih objekata bez duše i brojnih avetinjskih fasada, čudnovato narušenih džunglom. Zvuci eksplozije podsećaju na to da su u okolini još posejane mine.

Direktorka je kasnila. Zamišljamo tanušnu siluetu čija je energija tokom rata izazivala divljenje. Međutim, vrata kancelarije otvara zdepasta žena sivog tena, koja je prešla pedesetu. Prilazi nam teškog, sitnog, koraka, automatski pruža ruku i seda umornog izgleda. Pred njom se nalaze gomile razbacanih dokumenata, pozlaćeni krst, dva mobilna telefona, ogromna fotografija njenog unuka, boks cigareta "Walter Wolf" i pepeljara prepuna opušaka.

Vesna Bosanac grozničavo pali cigaretu, sluša prvo pitanje i počinje priču. Ne zaustavljajući se, praznog pogleda. Koncentrisana na potpisivanje mape s dokumentima, javljanje na telefon, davanje uputstava. Nju, reklo bi se, ništa više ne

dotiče, čak ni ukus slabih filter cigareta koje, gotovo gušeći se, pali jednu za drugom. Priča nam bezizražajno, bez osmeha, promuklog i prodornog glasa, povremeno se bolno smešeći.

Priča o predratnom Vukovaru. Hrvatskom gradu na obali Dunava, na samoj srpskoj granici iscrtanoj rekom. Život im je bio ugodan zahvaljujući industriji gume i uzgoju vinove loze. U njemu je, rame uz rame, živelo dvadesetak etničkih grupa, uglavnom Hrvata i Srba, ali i Rusina, Ukrajinaca i Slovaka, bez postavljanja (mnogo) pitanja. Sve dok nije puklo.

Od Titove smrti 1980. godine, predsednik Srbije, Slobodan Milošević, gradio je Jugoslaviju pod srpskom dominacijom, Albanci s Kosova tražili su izgublenu autonomiju, Slovenija se otepcila ne izazivajući previše štete, a Hrvatska proglasila nezavisnost. Sukobi među republikama se pojačavaju. Zabrinute manjine se radikalizuju. Jugoslavija puca. Na putu velikosrpskog nacionalizma u Hrvatskoj, s jugoslovenskom vojskom i pripadnicima srpskih paravojnih snaga prva se suočila višenacionalna oblast istočna Slavonija. A Vukovar je bio prvi grad. Prva meta.

Pre rata, Vesna Bosanac bila je običan pedijatar u bolnici u Vukovaru. "*Klima se iznenada promenila.*" Za nju se to desilo 2. maja 1991. godine: srpski ekstremisti su u predgrađu Vukovara ubili dvanaest hrvatskih policajaca. Za jednog od njenih srpskih kolega, klima je počela da se pogoršava godinu dana ranije: izborom nacionalistički orijentisanog hrvatskog predsednika Franje Tuđmana, stavljanjem pretećih letaka na njegovu kuću od strane hrvatske milicije, dizanjem u vazduh srpskih kafića. U vukovarskoj bolnici, kao i drugde, Srbi i Hrvati su još raspravljali na temu "ko je prvi počeo". Ili su ćutali. Kao i (srpska) sekretarica Vesne Bosanac: "*Ne želim više o tome da razmišljam, ni da o tome govorim. Jedino što želim je da se to nikada više ne ponovi.*"

Dana 24. jula 1991. godine, u ta nemirna vremena, Vesnu Bosanac je "radnički savet" (u kojem su većinu činili Srbi) izabrao za direktora bolnice. "*Znala sam da mi okolnosti neće olakšati posao*", promrmljala je. "*Ja sam to shvatila kao izazov. Po prirodi sam borac. Međutim, niko nije mogao pretpostaviti šta nas čeka.*"

Vesna Bosanac je tada počela da broji. Rat je uzrokovao neku vrstu malih manija. Od kada je na bolnicu, sredinom avgusta, pala prva granata savesno je u svojoj beležnici crvenim krstićem označavala svaki put kada bomba pogodi zgradu. "*Od tada nije prošao nijedan dan da bolnica nije zasipana granatama. Projektilima različitih kalibara. Kao da je Vukovar bio teren za isprobavanje svih vrsta municija.*" Na kraju tri meseca granatiranja, izračunala je: bilo je više od 800 krstića u beležnici.

"*Po prirodi sam borac. Međutim, niko nije mogao pretpostaviti šta nas čeka.*"
Vesna Bosanac

Ko ste vi, Vesna Bosanac? Ni traga podrhtavanja u glasu. Ni suze na trepavicama. Jedina poruka - cigarete, jedna za drugom. Potrebno je saslušati svedočenja kolega, Srba ili Hrvata, da bi se mogla zamisliti nikada umorna omanja žena puna takta, kako rukovodi bolnicom, kako međunarodnoj zajednici šalje poziv za pomoć i pri tom ostaje ono što je uvek bila, pedijatar, uz postelju ranjene dece.

Hirurg Juraj Njavro, danas penzioner u Zagrebu, seća se "dana kada je doktorka Bosanac popustila: došla je jedna baka s bebom od šest meseci u rukama, mrtvom bebom. Prvi put sam je video kako plače. Ponavljala nam je: " *'Učinite nešto!' Govorili smo joj da je mrtva, ona nije želela ništa da čuje. Za nju ništa nije bilo nemoguće, sve se moglo učiniti, sve je trebalo učiniti. Vratiti mrtvo dete u život, takođe.*"

U gradu pod opsadom, pod neprekidnim granatiranjem srpske artiljerije, treba reorganizovati bolnicu. Isprazniti spratove i sve nanovo postaviti u podrumu i u prizemlju. Intenzivna nega u atomsko sklonište, hirurgija u "gipsaonu", ostalo tamo gde se može. Skupljati kišnicu i iskopati bunare u kućama u okolini, pošto je dovod vode presečen. Obezbediti bar tri topla obroka. Podeliti stolice i krevete za zdravstvene radnike i njihove porodice, smeštene u zgradi. *"Zahvaljujući tim merama, hladno komentariše Vesna Bosanac, imali smo samo dva smrtna slučaja među osobljem: jednog koji je izašao u kupovinu i jednog tehničara iz toplane koga je pogodila granata dok se odmarao na suncu."*

Mrtvi. Posvuda mrtvi. Oni koji umiru u bolnici i oni koji su u nju doneti: leševi, sakupljeni po gradu, koje donose jer ne mogu da priđu groblju. *"Bilo je strašno, priznaje iznenada uznemirena Vesna Bosanac. Leševi su nas zatrpavali, opsedali. Između deset i dvadeset mrtvih na dan. Kovčega nema. Sve je moglo poslužiti da se naprave, vrata, stolovi. Na početku smo mrtve nosili na staro groblje u centru grada. Zatim je bomba pala na groblje, mrtvaci su razneti, pa više niko nije želeo tamo da ide. Zato smo kopali jame gde god smo mogli. Dok se ne bi prepunile ili bile zasute projektilima. Na kraju smo kopali ispred bolnice. Mrtve smo stavljali u vreće. Kada je grad pao, pred vratima je bilo naslagano 120 leševa."*

Vesna Bosanac povlači dim, udiše, deluje odsutna. *"Oprostite. Pitam se samo da li sam se plašila. Međutim, odgovor je ne. Čudno. Mislim da nisam imala vremena."*

Vreme je čuvala za svoje principe: prioritet bolesnicima, poštovanje Hipokratove zakletve. Bez psihologije. Vesna Bosanac je stekla neosporan ugled. Godine 1992. nominovana je za Nobelovu nagradu. Stara ekipa pozdravlja njenu hrabrost, njenu čovečnost, vernost lekarskim principima. *"Umela je da potisne u stranu svoja politička ubeđenja"* precizira lekar Mladen Ivanković (Srbin).

Tokom opsade negovani su hrvatski civili i borci. No, takođe i srpski borci i vojnici Jugoslovenske narodne armije, koji su smešteni zasebno. *"Na kraju je, napominje direktorka, njihova soba bila pogođena granatom i ostali su zajedno s drugima na hodnicima. Neobična situacija."*

Onda iznenada – tišina, sunce, tog čuvenog jutra 18. novembra, kada se Vukovar predao jugoslovenskoj vojsci. Gospođa sivog tena gubi glas, ne zvuči više poput mašine. Traži reči. Iznenadna praznina, muči se da je opiše. Nema više bombardovanja, nema pucnjave, nema ničeg. S vremena na vreme, samo udaljeni zvuk granate. *"Tišina nam je bila nepoznata. Nismo znali da li da se radujemo ili da se plašimo."*

U roku od tri dana, 18, 19. i 20. novembra u Vukovaru se okreće stranica. Vojnici JNA, "oslobodilačka vojska", ulaze u bolnicu. Doktorka Bosanac je razrešena

dužnosti. Bolnica je stavljena pod kontrolu majora Veselina Šljivančanina (kome će se uskoro suditi na sudu u Hagu). On poziva osoblje u "gipsaonu".

Tokom tog sastanka, vojnici su užurbani. Vidi ih glavna sestra. Vidi ih i oftamolog Neda Striber, svedok iz Haga. S vrata gipsaone vide kako pacijente užurbano odvođe ka izlazu i kako ih stavljaju u autobus. Tako je iz bolnice savezna i srpska vojska "evakuisala" 261 osobu "nesrpskog" porekla. Većina ih je pronađena 1996. godine: ekshumirana iz grobnice na Ovčari, nekoliko kilometara od Vukovara. Okupili su ih na jednom obližnjem poljoprivrednom dobru, tukli ih i pogubili. Zatim su ih zakopali. Bio je to prvi veliki talas etničkog čišćenja u bivšoj Jugoslaviji. "Mog svekra/očuha su tamo pronašli", dodala je suvo Vesna Bosanac.

Evakuaciju ranjenika nije ni videla. Iskreno se zauzimala, zahtevajući od Srba da se evakuše bolnica. Nakon toga je provela tri meseca u zatvoru u Mitrovici, a onda su je predali vlastima u Zagrebu. U hrvatskoj prestonici ostala je više od pet godina kao "direktorka vukovarske bolnice u izgnanstvu".

Ratovi u Jugoslaviji idu svojim tokom. Preko 200.000 mrtvih, više od tri miliona raseljenih lica. Istočna Slavonija je vraćena Hrvatskoj. Srbi napuštaju Vukovar, drugi ostaju. Raseljeni Hrvati se vraćaju. Organizacija Ujedinjenih nacija pokušava da nametne "pomirenje". Tokom jula 1997. godine direktorka se vraća.

Povratak u Vukovar. Praćen napetošću, mržnjom, neizrečenim, prekorima. Deo hrvatskog lekarskog tima, proteran iz "oslobođenog" grada, vraća se u bolnicu koja je već šest godina u rukama osoblja srpskog porekla. Prvog susreta se svi sećaju "kao da je juče bilo". Jedan hrvatski lekar odbija da se rukuje. Jedan Srbin napušta prostoriju. Jedan drugi "posramljen" predlaže zajedničku budućnost. Vesna Bosanac izbegava duge govore: "*Ostavite vaše psihičke probleme kod kuće. Ostanite profesionalni.*"

Januara 2003. godine, išla je da svedoči na Međunarodnom sudu u Hagu protiv bivšeg predsednika Srbije, Slobodana Miloševića. "*Pripremila sam se psihički, priča. Dobro sam učinila. Bio je drzak, zamišljen, koncentrisan na svoju ideju o velikoj Srbiji. Nije slušao šta sam govorila. Oslanjao se na neki spisak ko zna odakle, osporavao je broj ranjenika, broj preminulih.*" Svedočila je na drugim suđenjima, između ostalog, na suđenju Šljivančaninu.

Direktorka bolnice odsutnim pogledom posmatra agoniju i mir posleratnog stanja u Vukovaru. Samo jedna jedva primetna zastava nagoveštava srpsku granicu s druge strane Dunava. Međutim, kosmopolitski gradić koji je pre opsade brojao 45.000 stanovnika, prepolovio se. Povratnici ponovo odlaze zbog nedostatka posla ili zbog osećaja nelagodnosti.

Vesna Bosanac neće više otići. Vukovarska bolnica je njena jazbina, njeno sklonište, njena sudbina. "*Na svojim leđima nosim krst Vukovara, naglo joj izlete. To me opседа. S tim živim i ne razumem. Ponovo vidim tada prisutnu ideologiju, veliku Srbiju, zastave s mrtvačkim glavama, mitinge. Zatim sa zemljom sravnjeni grad, čekanje, to zaslepljujuće sunce, tu zastrašujuću tišinu. Sve mi se veoma brzo vraća, kao brzi voz koji stalno prolazi ispred mene. Poput bolne slike.*"

Marion Van Renterghem